МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю.М. Потебні
Кафедра інформаційної економіки, підприємництва та фінансів

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

НА ТЕМУ: «УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ ПАТ «ЗАПОРІЖСТАЛЬ» В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ»

другий (магістерський)
(рівень вищої освіти)

Виконав: студент 2 курсу, групи 8.0724-уфпс
спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування
(шифр і назва спеціальності)
освітньої програми Управління фінансами підприємницьких структур
(назва освітньої програми)
Н.В. Дайлідоніс
(ініціали та прізвище)
Керівник доцент кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів, доцент, канд. екон. наук Сіліна І.В.
(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)
Рецензент професор кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів, професор, д-р екон. наук Шапуров О.О.
(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Запоріжжя – 2024
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНЖЕНЕРНИЙ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ
ІНСТИТУТ ім. Ю.М. ПОТЕБНІ

Кафедра інформаційної економіки, підприємництва та фінансів
Рівень вищої освіти другий (магістерський)
Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
(код та назва)
Освітня програма Управління фінансами підприємницьких структур
(код та назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів, д-р екон. наук, проф.

_____ Клопов І.О.
(підпис)
“____” _____ 202_ р.

З А В Д А Н Н Я

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТОВІ

Дайлідоніс Наталія Вікторівна
(прізвище, ім’я та по-батькові)

1. Тема роботи Управління дебіторською заборгованістю ПАТ «Запоріжсталь» в умовах фінансової кризи

керівник роботи Сіліна І.В., канд. екон. наук, доцент
(прізвище, ім’я та по-батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ЗНУ від «____» _____ 2024 р. № _____

2. Строк подання студентом роботи

3. Вихідні дані до роботи 1. Постановка задачі.
2. Перелік літератури.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)
1. Теоретична частина
2. Аналітична частина
3. Рекомендації

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов’язкових креслень) _____
презентація

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв

7. Дата видачі завдання _____

К А Л Е Н Д А Р Н И Й П Л А Н

№	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Розробка плану роботи.		
2.	Збір вихідних даних.		
3.	Обробка теоретичних джерел.		
4.	Розробка першого і другого розділу.		
5.	Розробка третього розділу.		
6.	Оформлення і нормоконтроль		
	кваліфікаційної роботи.		
7.	Захист кваліфікаційної роботи.		

Студент _____ Дайлідоніс Н.В.
(підпис) (ініціали та прізвище)

Керівник роботи _____ Сіліна І.В.
(підпис) (ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ _____
(підпис) (ініціали та прізвище)

РЕФЕРАТ

Дайлідоніс Н.В. Кваліфікаційна робота магістра «Управління дебіторською заборгованістю ПАТ «Запоріжсталь» в умовах фінансової кризи»: 60 с., - рис., 19 табл., 38 джерел, - додатки.

Ключові слова: управління дебіторською заборгованістю, фінансовий стан підприємства, аналіз фінансової діяльності, внутрішній контроль, автоматизація процесів.

Досліджено процес управління дебіторською заборгованістю підприємств з акцентом на зниження фінансових ризиків та підвищення стабільності бізнесу. Проаналізовано фінансовий стан ПАТ «Запоріжсталь» у контексті оцінки дебіторської заборгованості, виявлено недоліки у контролі та оформленні первинних документів. Рекомендовано вдосконалити внутрішній контроль, автоматизувати процеси та покращити моніторинг заборгованості. Запропоновано залучати зовнішніх консультантів для підвищення точності оцінки та управління дебіторською заборгованістю.

ABSTRACT

Dailidonis N.V. Master’s qualifying paper «Management of receivables of PJSC "Zaporizhstal" in the conditions of the financial crisis»: 60 pages, – figures, 19 tables 38 references, - supplements.

Keywords: accounts receivable management, financial condition of the enterprise, financial performance analysis, internal control, process automation.

The process of managing accounts receivable in enterprises has been studied with an emphasis on reducing financial risks and improving business stability. The financial condition of PJSC "Zaporizhstal" has been analyzed in the context of evaluating accounts receivable, revealing shortcomings in control and the documentation process. It is recommended to improve internal control, automate processes, and enhance receivables monitoring. The involvement of external consultants has been proposed to increase the accuracy of assessment and management of accounts receivable.

ЗМІСТ

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ …… 2
РЕФЕРАТ …… 4
ABSTRACT…… 4
ВСТУП……..... 6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇКРИЗИ……... 8
1.1. Концептуальні основи дебіторської заборгованості……... 8
1.2. Методи оцінки дебіторської заборгованості промислового підприємства…….. 11
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА……... 16
2.1. Загально-фінансова характеристика промислового підприємства…… 16
2.2. Аналіз активів промислового підприємства……. 18
2.3. Аналіз фінансової стійкості, ліквідності та рентабельності промислового підприємства……. 23
РОЗДІЛ 3. ПОКРАЩЕННЯ ФІНАНСОВО-КОНТРОЛЬНИХ ОПЕРАЦІЙ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАННОСТІ АТ «ЗАПОРІЖСТАЛЬ…….. 30
3.1. Методичні прийоми проведення контролю дебіторської заборгованості АТ «Запоріжсталь»…….. 30
3.2. Проведення контролю операцій з дебіторською заборгованістю на АТ «Запоріжсталь»…… 36
3.3. Аналіз дебіторської заборгованості АТ «Запоріжсталь»…… 45
3.4. Узагальнення результатів контролю та шляхи покращення контрольно – ревізійної роботи…… 47
ВИСНОВКИ…… 55
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ…..…….. 57

ВСТУП

Актуальність дослідження. В умовах економічної нестабільності та постійних змін у фінансовому середовищі, управління дебіторською заборгованістю є однією з найважливіших складових ефективного фінансового управління підприємством. Адекватна оцінка дебіторської заборгованості безпосередньо впливає на платоспроможність компанії та здатність ухвалювати обґрунтовані управлінські рішення. У зв'язку з цим актуальним є удосконалення методів оцінки та контролю за дебіторською заборгованістю, що дозволяє знизити фінансові ризики та покращити стабільність фінансових операцій підприємств. Важливими інструментами у цьому процесі є формування резервів сумнівних боргів та автоматизація фінансових процесів, що дає змогу ефективно управляти ризиками та забезпечити достовірність фінансової звітності.

Об'єкт дослідження. Процеси управління дебіторською заборгованістю підприємства в умовах сучасних економічних викликів.

Предмет дослідження. Методи оцінки та управління дебіторською заборгованістю, зокрема, формування резервів сумнівних боргів, впровадження автоматизації та внутрішнього контролю для зниження фінансових ризиків.

Мета дослідження. Метою дослідження є удосконалення процесу управління дебіторською заборгованістю підприємства шляхом використання сучасних методів оцінки, формування резервів і автоматизації процесів, що сприятиме зниженню фінансових ризиків та підвищенню прозорості фінансової звітності.

Завдання дослідження:

1. Оцінити фінансовий стан підприємства з точки зору дебіторської заборгованості та її впливу на платоспроможність.
2. Проаналізувати методи оцінки дебіторської заборгованості, зокрема оцінку за чистою реалізаційною вартістю.

3. Розробити рекомендації щодо покращення процесів внутрішнього контролю та автоматизації для зменшення ризиків.

4. Оцінити ефективність створення резервів сумнівних боргів для підвищення об’єктивності фінансової звітності.

5. Провести аналіз фінансової діяльності ПАТ «Запоріжсталь» для виявлення проблемних аспектів дебіторської заборгованості та запропонувати рішення для їх усунення.

Методи дослідження. Для оцінки дебіторської заборгованості підприємств використовувалися методи фінансового аналізу, порівняльного аналізу та статистичного моделювання. Оцінка ефективності запропонованих змін базувалася на результатах впровадження внутрішніх контролів та автоматизації фінансових процесів.

Наукова новизна. Наукова новизна дослідження полягає в розробці інноваційних підходів до оцінки дебіторської заборгованості з урахуванням сучасних фінансових викликів, використанні новітніх методів оцінки вартості активів та адаптації механізмів внутрішнього контролю.

Практична значущість. Практична значущість результатів дослідження полягає в розробці практичних рекомендацій щодо удосконалення управління дебіторською заборгованістю та зниження фінансових ризиків, що допоможе підприємствам підвищити ефективність фінансової діяльності та забезпечити її стабільність.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження були представлені на наукових конференціях та обговорені з експертами в області фінансового управління.

Публікації. Частина результатів роботи була опублікована в наукових виданнях, присвячених питанням фінансового аналізу та управління дебіторською заборгованістю.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ

1.1. Концептуальні основи дебіторської заборгованості

Дебіторська заборгованість є важливим економічним елементом, що займає значну частину оборотного капіталу підприємства. Вона охоплює суми, які заборгували підприємству або організації інші юридичні особи, компанії чи фізичні особи за поставлені товари, виконані роботи або надані послуги. Різноманітні трактування цього поняття представлені у працях багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців, таких як В. Сопко, О. В. Лишиленко, Ф. Ф. Бутинець та інші. Незважаючи на відмінності у формулюваннях, сутність дебіторської заборгованості залишається незмінною [15].

На думку Ф. Ф. Бутинця, дебіторська заборгованість – це заборгованість інших підприємств чи окремих осіб перед підприємством, яка виникає у процесі господарської діяльності. Такі кошти тимчасово знаходяться у боржників, але підлягають обов’язковому поверненню протягом визначеного періоду. Значна частина таких активів, що не залучена у господарський оборот підприємства, негативно впливає на його фінансовий стан. У свою чергу, Глен А. Велш та Деніел Г. Шорт визначають дебіторську заборгованість як усі вимоги підприємства до інших юридичних чи фізичних осіб щодо отримання грошей, товарів чи послуг. Вони також виокремлюють два головних види дебіторської заборгованості: торговельну (яка виникає у результаті продажу товарів і послуг) та особливу (яка не пов’язана з основною діяльністю підприємства) [16].

Згідно з П(С)БО 10 "Дебіторська заборгованість", це сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату. У міжнародних стандартах фінансової звітності дебіторська заборгованість розглядається як фінансовий актив, який відображає право отримати грошові кошти чи інший актив від боржника. Незважаючи на подібність трактувань між українськими положеннями та міжнародними стандартами, між ними існують певні відмінності, зокрема в аспектах класифікації та розкриття інформації [5].

Дебіторська заборгованість може бути поділена на довгострокову та короткострокову залежно від терміну її погашення. Довгострокова заборгованість, зазвичай, не пов’язана з операційною діяльністю і погашається більше ніж через 12 місяців після дати балансу. Водночас короткострокова дебіторська заборгованість виникає в ході нормального операційного циклу і має бути погашена протягом 12 місяців. Така класифікація дозволяє чіткіше оцінити ліквідність активів підприємства [2].

Крім поділу на коротко- та довгострокову, дебіторська заборгованість класифікується за іншими ознаками. Наприклад, залежно від впевненості в її погашенні виділяють нормальну, сумнівну та безнадійну заборгованість. Нормальна заборгованість передбачає впевненість у її погашенні боржником у визначений термін, тоді як сумнівна – це заборгованість, стосовно якої існують ризики її непогашення. Безнадійна заборгованість не підлягає поверненню і списується на витрати підприємства [3].

В економічній діяльності дебіторська заборгованість відіграє подвійну роль. З одного боку, вона є складовою оборотного капіталу підприємства, що забезпечує підтримку його діяльності, а з іншого боку, значний рівень заборгованості може стати фактором фінансової нестабільності. У разі тривалого затримання коштів у дебіторів підприємство може стикнутися з браком ліквідних активів для виконання своїх зобов’язань, що призводить до фінансових труднощів [17].

На рівень дебіторської заборгованості впливають різні чинники: специфіка діяльності підприємства, обсяг і структура продукції, рівень

насиченості ринку, система розрахунків тощо. Наприклад, підприємства, які працюють у сфері виробництва складної техніки або обладнання, зазвичай мають вищий рівень дебіторської заборгованості через тривалий цикл продажу [18].

Особливо гостро питання дебіторської заборгованості стоїть для українських підприємств, які часто стикаються з проблемою неплатежів. У таких умовах керівники компаній змушені обирати між збереженням обсягів виробництва, навіть за умов зростання заборгованості, та скороченням обсягів, що дозволяє тримати рівень дебіторської заборгованості під контролем. У будь-якому випадку це впливає на швидкість обігу коштів і загальний фінансовий стан підприємства [19].

Для ефективного управління дебіторською заборгованістю підприємства необхідно впроваджувати системи моніторингу та аналізу. Наприклад, регулярний аналіз структури заборгованості, термінів її погашення та наявності безнадійних боргів дозволяє підприємствам уникати надмірного накопичення неплатежів і забезпечувати стабільний фінансовий стан [20].

Таким чином, дебіторська заборгованість є невід’ємною складовою господарської діяльності підприємств, яка потребує системного підходу до управління. Ефективна робота з дебіторами, контроль за термінами погашення заборгованості та впровадження сучасних методів фінансового управління сприяють зниженню ризиків і підвищенню ліквідності підприємства. У той же час важливим є врахування специфіки діяльності кожного окремого підприємства, оскільки оптимальний рівень дебіторської заборгованості може суттєво відрізнятися залежно від галузі, обсягу та структури операцій.

1.2. Методи оцінки дебіторської заборгованості промислового підприємства

Оцінка дебіторської заборгованості є одним із найважливіших завдань бухгалтерського обліку та фінансового аналізу. Вона має на меті визначення ринкової вартості заборгованості, що, по суті, є грошовим еквівалентом, який підприємство може реально отримати в результаті продажу або погашення заборгованості. Цей процес ґрунтується на аналізі даних бухгалтерського обліку, але враховує низку факторів, які можуть впливати на платоспроможність дебіторів та реальність повернення коштів. Важливо зазначити, що ринкова вартість заборгованості зазвичай відрізняється від договірної суми, зазначеної у балансі підприємства. Це пояснюється тим, що на практиці існує ризик неплатежів, повернень товарів, надання знижок чи інших коригувань, що зменшують кінцеву суму отриманих коштів. З урахуванням цих обставин підприємства використовують різні методи для оцінки дебіторської заборгованості, які дають змогу максимально об’єктивно визначити її вартість на дату складання фінансової звітності [21].

Основні методи оцінки дебіторської заборгованості:

1) Дисконтована вартість майбутніх платежів. Цей метод передбачає визначення теперішньої вартості майбутніх грошових потоків, які очікуються для погашення заборгованості. Застосовується переважно для довгострокової дебіторської заборгованості, особливо у випадках, коли заборгованість супроводжується нарахуванням відсотків. Наприклад, для договорів фінансової оренди дисконтована вартість використовується для відображення платежів, які будуть здійснені орендарем. У цьому разі майбутні орендні платежі оцінюються як сума чистих інвестицій в оренду, яка включає мінімальні орендні платежі, негарантовану ліквідаційну вартість та вирахування незаробленого фінансового доходу [22].

Такий підхід дозволяє врахувати вплив часу на вартість грошей, що є важливим фактором у довгострокових фінансових розрахунках. Однак для

короткострокової заборгованості, яка має бути погашена протягом року, цей метод застосовується рідко через незначний ефект дисконтування.

2) Чиста реалізаційна вартість. Цей метод базується на оцінці поточної дебіторської заборгованості з урахуванням резерву сумнівних боргів. Чиста реалізаційна вартість визначається як різниця між початковою вартістю дебіторської заборгованості та сумою резерву, створеного для покриття потенційних збитків від сумнівних боргів. Такий підхід застосовується для короткострокової заборгованості, пов’язаної з реалізацією товарів, робіт чи послуг [23].

Наприклад, підприємство відвантажує продукцію покупцеві, але отримання оплати за поставку може бути відстрочене на декілька місяців. У таких умовах підприємство стикається з ризиком, що покупець може не виконати своїх зобов’язань. Водночас, відповідно до принципу нарахування, дохід визнається у момент відвантаження продукції, навіть якщо існує ризик неплатежу. Це може призвести до завищення реального доходу підприємства, якщо у звітності не враховано суму сумнівних боргів [24].

Для коректного відображення такої заборгованості підприємства створюють резерв сумнівних боргів. Цей резерв формується на основі аналізу історичних даних про неплатежі та оцінки платоспроможності дебіторів. Наприклад, якщо за попередні періоди 5% реалізації товарів залишалося непогашеним, то резерв сумнівних боргів може бути сформований у розмірі 5% від суми поточної дебіторської заборгованості.

Методи формування резерву сумнівних боргів:

Формування резерву сумнівних боргів регулюється положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку (П(С)БО 10). У межах цього стандарту передбачено два основні підходи:

1) На підставі платоспроможності окремих дебіторів. Цей метод передбачає оцінку кожного дебітора окремо на основі аналітичних даних. Наприклад, якщо конкретний дебітор визнається неплатоспроможним через банкрутство чи інші причини, його заборгованість повністю включається до

резерву. Цей підхід є точним, але потребує значних ресурсів для аналізу, тому він ефективний лише у випадках невеликої кількості дебіторів [9].

2) На основі класифікації дебіторської заборгованості. У цьому методі використовується класифікація заборгованості за строками її погашення. Наприклад, дебіторську заборгованість можна поділити на:

поточну (до 30 днів);

прострочену (30-90 днів);

значно прострочену (понад 90 днів).

На основі статистичних даних визначаються коефіцієнти ймовірності непогашення заборгованості для кожної групи. Наприклад, для поточної заборгованості коефіцієнт може становити 2%, тоді як для значно простроченої — 50%. Цей метод дозволяє автоматизувати процес формування резерву та є більш ефективним для підприємств із великою кількістю операцій [10].

На дату балансу дебіторська заборгованість зазвичай відображається за чистою реалізаційною вартістю. Для цього первісна сума заборгованості коригується на величину резерву сумнівних боргів, а також враховуються можливі повернення товарів чи надання знижок. Наприклад, якщо підприємство має дебіторську заборгованість у розмірі 1 000 000 грн, а резерв сумнівних боргів становить 50 000 грн, то у балансі буде відображено чисту реалізаційну вартість у розмірі 950 000 грн [30].

Довгострокова дебіторська заборгованість, за якою нараховуються відсотки, відображається у звітності за теперішньою вартістю. Для цього використовуються методи дисконтування, які враховують строк погашення заборгованості та ставку дисконту [32].

Висновки до розділу 1 кваліфікаційної роботи.

Оцінка дебіторської заборгованості є важливим елементом управління фінансами підприємства, оскільки вона безпосередньо впливає на достовірність фінансової звітності, рівень ризику та платоспроможність компанії. Точна оцінка дебіторської заборгованості дозволяє підприємству

уникати завищення активів, які не мають реальної вартості, та забезпечує правильне відображення фінансового стану. Це особливо важливо для уникнення помилок у звітності та для забезпечення прозорості фінансових операцій. Нереалістичне завищення активів може створити ілюзію стабільності, яка не відповідає дійсності, та призвести до помилок у стратегічному управлінні.

Формування резерву сумнівних боргів є одним із ключових механізмів, що забезпечують об’єктивність оцінки дебіторської заборгованості. Завдяки резерву враховується ймовірність неплатежів, що дозволяє знизити ризики завищення доходів. Такий підхід відповідає принципу обачності, згідно з яким витрати повинні визнаватися одразу, якщо їх виникнення є імовірним. Створення резерву також дає змогу підприємствам уникати викривлення фінансових результатів, адже безнадійні борги відображаються окремо, а не як активи. Завчасне формування резерву забезпечує підприємству можливість коригувати свої фінансові стратегії відповідно до реальних обставин.

Серед методів оцінки дебіторської заборгованості найбільш поширеними є оцінка за чистою реалізаційною вартістю та дисконтована вартість майбутніх платежів. Оцінка за чистою реалізаційною вартістю є найбільш зручною для короткострокової дебіторської заборгованості, адже враховує резерв сумнівних боргів. Вона дозволяє максимально точно визначити реальну вартість активу. Однак для довгострокової заборгованості застосовується метод дисконтованої вартості, що враховує часову вартість грошей. Такий підхід є більш складним у застосуванні, однак його використання дає змогу оцінити реальну теперішню вартість заборгованості. Вибір методу оцінки залежить від строків погашення заборгованості, її обсягу та ризиків, пов’язаних із платоспроможністю дебіторів.

Разом із тим, процес оцінки дебіторської заборгованості супроводжується низкою проблем. Зокрема, підприємства стикаються з невизначеністю щодо платоспроможності дебіторів у майбутньому. Економічна ситуація може швидко змінюватися, що впливає на здатність

контрагентів виконувати свої фінансові зобов’язання. Крім того, нормативні документи не завжди надають чіткі інструкції щодо оцінки довгострокової дебіторської заборгованості, особливо якщо за нею не нараховуються відсотки. Відсутність єдиної методики коригування заборгованості через повернення товарів чи знижки також створює труднощі для бухгалтерського обліку.

Для вирішення цих проблем підприємства повинні запроваджувати детальні процедури аналізу дебіторів із використанням сучасних інформаційних систем, що дозволяють автоматизувати процес моніторингу та класифікації заборгованості. Також доцільно формувати резерв сумнівних боргів на основі багатофакторного аналізу, який враховує як історичні дані про неплатежі, так і поточні економічні умови. Для підвищення ефективності оцінки можна використовувати поділ резервів на окремі групи залежно від строків заборгованості чи рівня ризику. У разі значних обсягів дебіторської заборгованості доцільно залучати зовнішніх консультантів або аудиторів для перевірки правильності оцінки.

Дебіторська заборгованість є важливим елементом активів підприємства, що має не лише технічне, але й стратегічне значення. Її правильна оцінка дозволяє знизити ризики, пов’язані із неплатоспроможністю контрагентів, та забезпечити об’єктивність фінансової звітності. У сучасних умовах економічної невизначеності роль оцінки дебіторської заборгованості значно зростає, адже вона забезпечує прозорість фінансових операцій та підвищує ефективність управління активами. Використання чітких методик оцінки, формування резервів та регулярний моніторинг заборгованості сприяють мінімізації ризиків, що створює міцний фундамент для фінансової стабільності підприємства.

РОЗДІЛ 2
АНАЛІЗ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Загально-фінансова характеристика промислового підприємства

ПАТ «Запоріжсталь» є одним із найбільших металургійних підприємств України та Європи, яке відіграє ключову роль у вітчизняній промисловості та експортує свою продукцію до багатьох країн світу. Засноване у 1933 році, підприємство має багатолітню історію розвитку та модернізації. Воно розташоване в місті Запоріжжя, яке вважається важливим індустріальним центром України. Основним профілем діяльності «Запоріжсталі» є виробництво чавуну, сталі та прокату. Завод спеціалізується на виготовленні гарячекатаного і холоднокатаного листового прокату, який використовується в різних галузях, таких як будівництво, машинобудування, суднобудування, транспорт, енергетика та виробництво побутової техніки. Продукція підприємства відповідає міжнародним стандартам якості, що забезпечує високий попит на світовому ринку. На сьогодні «Запоріжсталь» є частиною міжнародної гірничо-металургійної групи «Метінвест», яка здійснює управління підприємством, а також підтримує його стратегічний розвиток. Це дозволило залучити інвестиції у модернізацію виробництва, що сприяє зниженню негативного впливу на довкілля та підвищенню енергоефективності. Одним із ключових досягнень «Запоріжсталі» останніх років є реалізація масштабних екологічних проектів, спрямованих на зменшення викидів шкідливих речовин у атмосферу. У рамках екологічної модернізації на підприємстві було встановлено сучасні газоочисні установки, впроваджено нові технології виробництва, а також оптимізовано використання природних ресурсів. Зокрема, модернізація доменного та

агломераційного виробництва дозволила суттєво знизити викиди пилу та інших забруднюючих речовин. Соціальна відповідальність також є важливим аспектом діяльності «Запоріжсталі». Підприємство активно підтримує розвиток міста Запоріжжя, фінансуючи освітні, культурні та соціальні проекти. Особлива увага приділяється створенню безпечних умов праці для співробітників, забезпеченню їх соціальних гарантій та підвищенню рівня професійної кваліфікації.

Підприємство постійно працює над розширенням ринків збуту та диверсифікацією своєї продукції. Основними ринками для експорту є країни Європейського Союзу, Азії, Близького Сходу та Африки. Проте значна частина продукції постачається і на внутрішній ринок України, підтримуючи потреби вітчизняних галузей економіки.

Попри складні економічні та політичні умови, з якими стикається Україна, «Запоріжсталь» демонструє стабільні результати та продовжує утримувати лідируючі позиції у металургійній галузі. Завдяки високим стандартам якості, сучасним підходам до управління та орієнтації на сталий розвиток, підприємство є важливим гравцем у міжнародній металургійній індустрії.

Таким чином, ПАТ «Запоріжсталь» поєднує багатолітній досвід, передові технології та високі стандарти корпоративної відповідальності, що робить його одним із провідних підприємств України та стратегічним партнером для багатьох споживачів металопродукції у світі.

Загальні показники ПАТ «Запоріжсталь» наведено в таблиці 2.1.

Проведений аналіз загальних показників фінансової діяльності ПАТ «Запоріжсталь» за 2022–2023 роки засвідчив зростання активів підприємства на 7 578 561 тис. грн, однак одночасно спостерігалося зниження власного капіталу на 3 650 559 тис. грн. Залучений капітал збільшився на 11 817 446 тис. грн, що свідчить про посилення фінансового навантаження через зростання кредиторської заборгованості.

Таблиця 2.1 – Загальні показники ПАТ «Запоріжсталь»

Показники	На кінець 2022 р.	На кінець 2023 р.
Активи	70,038,922	77,617,483
Власний капітал	40,371,787	36,721,228
Залучений капітал	29,667,135	40,896,255
Чистий дохід	46,916,321	56,395,037
Валовий прибуток	115,248	1,489,015
Чистий прибуток (збиток)	-4,864,685	4,864,685
Середньорічна чисельність працівників, осіб	9305	8506
Рентабельність активів, %	-6.95	6,26
Рентабельність власного капіталу, %	-12.05	13.26
Рентабельність реалізації продукції , %	-10.37	8,63

Чистий дохід зріс на 9 478 716 тис. грн, що вказує на активізацію виробничої діяльності, проте низька рентабельність активів (4,71% у 2023 році) залишається проблемою.

2.2. Аналіз активів промислового підприємства

Аналіз активів промислового підприємства є ключовим етапом оцінки його фінансового стану, структури майна та ефективності використання ресурсів. Активи підприємства поділяються на оборотні та необоротні, кожна з цих категорій має своє значення в забезпеченні стабільної діяльності.

Аналіз активів промислового підприємства ПАТ «Запоріжсталь» наведено в таблиці 2.2.

Необоротні активи, які включають основні засоби, нематеріальні активи, довгострокові фінансові інвестиції та інші ресурси, що використовуються протягом тривалого часу, є основою матеріально-технічної бази підприємства. Їхня частка в загальній структурі активів часто визначає виробничий потенціал і здатність підприємства здійснювати довгострокові проєкти. Збільшення необоротних активів може свідчити про інвестиції в модернізацію обладнання, розширення виробництва або впровадження нових технологій. Проте важливо

стежити за рівнем амортизації та фізичним зношенням основних засобів, оскільки це безпосередньо впливає на їхню залишкову вартість і можливість їхнього ефективного використання. Оборотні активи, які включають запаси, дебіторську заборгованість, грошові кошти та короткострокові фінансові інструменти, характеризуються високою ліквідністю та забезпечують оперативну діяльність підприємства. Їхній аналіз дозволяє оцінити здатність підприємства своєчасно виконувати поточні зобов'язання та забезпечувати безперебійний виробничий процес. Зростання оборотних активів може свідчити про збільшення обсягів виробництва, підвищення запасів або розширення торговельної діяльності. Однак значне перевищення оборотних активів над необоротними може вказувати на недостатній рівень інвестицій у довгострокові активи, що в перспективі може вплинути на конкурентоспроможність.

Структурний аналіз активів дозволяє визначити оптимальне співвідношення оборотних і необоротних активів. Зростання коефіцієнта співвідношення оборотних до необоротних активів може свідчити про збільшення гнучкості підприємства, здатності адаптуватися до змін ринкової ситуації та ефективного використання ресурсів. Водночас зниження цього показника може вказувати на високу частку довгострокових активів, що забезпечують стабільність у майбутньому, але вимагають значних вкладень у їхнє оновлення та обслуговування.

Таблиця 2.2 – Аналіз активів ПАТ «Запоріжсталь»

Показники	На кінець 2022 р.	На кінець 2023 р.
Разом активи	70,038,922	77,617,483
в т.ч. Необоротні активи	23,241,912	21,769,461
в т.ч. Оборотні активи	46,796,743	55,847,755
Коефіцієнт співвідношення оборотних та необоротних активів	2,01	2,56

Загальна сума активів підприємства зросла з 70,038,922 тис. грн у 2022 році до 77,617,483 тис. грн у 2023 році. Це свідчить про збільшення майнової бази компанії, що може бути пов’язано з розширенням діяльності, залученням додаткових інвестицій чи збільшенням оборотних ресурсів. Темп зростання загальних активів становить близько 10,8%, що є позитивною динамікою для підприємства. Необоротні активи, які включають основні засоби, нематеріальні активи та інші довгострокові вкладення, зменшилися з 23,241,912 тис. грн у 2022 році до 21,769,461 тис. грн у 2023 році. Це скорочення на 6,3% може свідчити про проведення амортизації основних засобів, можливий продаж частини необоротних активів або зміну структури інвестицій у бік більшої мобільності капіталу. Оборотні активи, до яких належать запаси, дебіторська заборгованість, грошові кошти та інші короткострокові активи, значно зросли за аналізований період – з 46,796,743 тис. грн у 2022 році до 55,847,755 тис. грн у 2023 році, що становить приріст у 19,3%. Це свідчить про те, що підприємство збільшило обсяг ресурсів, які швидко обертаються і можуть бути використані для оперативного фінансування діяльності. Коефіцієнт співвідношення оборотних та необоротних активів також зазнав змін: з 2,01 у 2022 році до 2,56 у 2023 році. Збільшення цього показника вказує на те, що частка оборотних активів у загальній структурі активів стала значно вищою. Така тенденція свідчить про зростання гнучкості фінансових ресурсів підприємства, що може забезпечити кращу ліквідність та здатність швидше реагувати на зміни ринкових умов.

У цілому, аналіз показує позитивну динаміку загальних активів і значне зростання оборотних активів, що є ознакою підвищення фінансової стійкості та гнучкості підприємства. Однак зменшення необоротних активів може вимагати додаткового аналізу, аби зрозуміти причини такої зміни та оцінити можливий вплив на довгострокову стратегію розвитку компанії.

Аналіз ефективності використання основних засобів ПАТ «Запоріжсталь» наведено в таблиці 2.3.

На кінець 2022 року коефіцієнт зносу основних засобів ПАТ «Запоріжсталь» становив 0,18, а до кінця 2023 року зріс до 0,25. Це свідчить про прискорення процесу зношування основних засобів, що може бути пов’язано з інтенсивним використанням або недостатніми інвестиціями в оновлення виробничих фондів. Водночас коефіцієнт придатності основних засобів знизився з 0,82 у 2022 році до 0,75 у 2023 році, що демонструє погіршення технічного стану активів. Коефіцієнт приросту основних засобів у 2022 році був на рівні 0, що означає відсутність оновлення виробничих фондів. У 2023 році він зріс до 0,015, свідчачи про незначне оновлення основних засобів, проте темпи приросту залишаються низькими. Показник фондовіддачі зріс із 2,02 грн у 2022 році до 2,59 грн у 2023 році, що свідчить про підвищення ефективності використання основних засобів у створенні продукції. Водночас фондомісткість знизилася з 0,49 грн у 2022 році до 0,39 грн у 2023 році, що підтверджує позитивну тенденцію оптимізації використання основних фондів у виробничих процесах. Фондоозброєність, яка характеризує вартість основних засобів на одного працівника, зросла з 2,5 тис. грн/чол у 2022 році до 2,56 тис. грн/чол у 2023 році. Це є наслідком одночасного скорочення чисельності працівників і підтримання основних засобів на відносно стабільному рівні. Найбільш значущим є зростання рентабельності основних засобів. У 2022 році цей показник був від’ємним і становив -20,93%, що свідчить про збитковість їх використання. У 2023 році рентабельність зросла до 16,79%, демонструючи відновлення прибутковості основних засобів, що, ймовірно, пов’язано зі збільшенням чистого доходу підприємства. Загалом, аналіз таблиці показує, що попри погіршення технічного стану основних засобів, їх використання стало більш ефективним у 2023 році, що позитивно вплинуло на фінансові результати. Проте для забезпечення довгострокової стабільності ПАТ «Запоріжсталь» необхідно спрямувати більше ресурсів на оновлення та модернізацію основних засобів.

Таблиця 2.3 – Аналіз ефективності використання основних засобів ПАТ «Запоріжсталь»

Показники	На кінець 2022 р.	На кінець 2023 р.
Коефіцієнт зносу	0,18	0,25
Коефіцієнт придатності	0,82	0,75
Коефіцієнт приросту	0	0,015
Фондовіддача, грн	2,02	2,59
Фондомісткість, грн	0,49	0,39
Фондоозброєність, тис. грн/чол	2,5	2,56
Рентабельність основних засобів, %	-20,93	16,79

Аналіз ефективності використання оборотних активів ПАТ «Запоріжсталь» наведена в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4 – Аналіз ефективності використання оборотних активів ПАТ «Запоріжсталь»

Показники	На кінець 2022 р.	На кінець 2023 р.
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	1,04	1,07
Період обертання оборотних активів, днів	350,48	341,12
Коефіцієнт завантаження коштів в обороті	0,96	0,93
Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів	6,56	9,96
Період обертання матеріальних запасів, днів	55,67	36,64
Коефіцієнт оборотності незавершеного виробництва	41,87	52,66
Період обертання незавершеного виробництва, днів	8,72	6,93

Коефіцієнт оборотності оборотних активів зріс із 1,04 у 2022 році до 1,07 у 2023 році, що свідчить про збільшення швидкості обертання активів і підвищення ефективності їх використання для створення доходів. Це також підтверджується скороченням періоду обертання оборотних активів із 350,48 днів у 2022 році до 341,12 днів у 2023 році, що вказує на прискорення обороту капіталу. Коефіцієнт завантаження коштів в обороті, який є оберненим до коефіцієнта оборотності, знизився з 0,96 у 2022 році до 0,93 у 2023 році. Це свідчить про те, що підприємство стало використовувати менше оборотних коштів на одиницю чистого доходу, що є позитивною тенденцією. Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів значно зріс із 6,56 у 2022 році до 9,96 у 2023

році. Це вказує на те, що запаси стали обертатися швидше, що є ознакою ефективнішого управління запасами. Період обертання матеріальних запасів скоротився з 55,67 днів у 2022 році до 36,64 днів у 2023 році, що демонструє оптимізацію запасів і зменшення часу їх перебування на підприємстві. Коефіцієнт оборотності незавершеного виробництва також показав позитивну динаміку, зрісши з 41,87 у 2022 році до 52,66 у 2023 році. Це означає, що процес виробництва став більш оперативним і продуктивним. Період обертання незавершеного виробництва скоротився з 8,72 днів у 2022 році до 6,93 днів у 2023 році, що свідчить про швидше завершення виробничих циклів.

Загалом аналіз показників свідчить про покращення управління оборотними активами та запасами на підприємстві. ПАТ «Запоріжсталь» у 2023 році демонструє вищу ефективність використання оборотних засобів і прискорення виробничих процесів, що позитивно впливає на загальну фінансову стабільність.

2.3. Аналіз фінансової стійкості, ліквідності та рентабельності промислового підприємства

Фінансова стійкість, ліквідність та рентабельність є ключовими показниками, які відображають фінансовий стан підприємства, його здатність забезпечувати ефективну діяльність, виконувати зобов'язання перед кредиторами та інвесторами, а також отримувати прибуток від здійснюваної діяльності. Аналіз цих показників є невід’ємною частиною комплексної оцінки ефективності управління підприємством і стратегічного планування. Фінансова стійкість характеризує стабільність підприємства у довгостроковій перспективі, його спроможність забезпечувати фінансування своєї діяльності за рахунок власних і залучених ресурсів. Ліквідність визначає можливість підприємства своєчасно покривати свої короткострокові зобов’язання за рахунок наявних активів. Рентабельність, у свою чергу, показує ефективність

використання ресурсів підприємства для отримання прибутку. В умовах конкурентного середовища та нестабільної економічної ситуації в Україні ці показники набувають особливого значення для промислових підприємств. Їхній аналіз дозволяє визначити, наскільки підприємство є фінансово стійким, чи має воно достатньо ресурсів для покриття поточних зобов'язань та наскільки ефективно використовує свої активи для отримання доходів. У цьому підрозділі буде розглянуто основні методики аналізу фінансової стійкості, ліквідності та рентабельності промислового підприємства, здійснено оцінку динаміки відповідних показників та зроблено висновки щодо рівня фінансової стабільності й ефективності управління досліджуваним підприємством.

В таблиці 2.5. наведено визначення типу фінансової стійкості ПАТ «Запоріжсталь».

Таблиця 2.5 – Визначення типу фінансової стійкості

Показники	На кінець 2022 р.	На кінець 2023 р.
1. Власні оборотні кошти	11 938 013	11 665 507
2. Довгострокові зобов'язання	3 762 533	3 590 574
3. Короткострокові кредити банків і кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	26 418 249	29 710 783
4. Запаси	4 193 781	5 147 796
5. Наявність власних оборотних коштів і довгострокових зобов'язань для формування запасів	15 700 546	15 256 081
6. Наявність власних оборотних коштів, довгострокових зобов'язань і короткострокових кредитів банків для формування запасів	42 118 795	44 976 864
7. Надлишок (+) або нестача (-) власних оборотних коштів для формування запасів (п.1–п.4)	7 744 232	6 517 711
8. Надлишок (+) або нестача (-) власних оборотних коштів і довгострокових зобов'язань для формування запасів (п.5–п.4)	11 506 765	10 108 285
9. Надлишок (+) або нестача (-) власних оборотних коштів, довгострокових зобов'язань і короткострокових кредитів банків для формування запасів (п.6–п.4)	37 924 014	39 829 068
10. Тип фінансової стійкості	Високий	Високий

На кінець 2023 року ПАТ «Запоріжсталь» зберегло високий тип фінансової стійкості, хоча деякі показники вказують на зниження резервів. Власні оборотні кошти зменшилися на 272 506 тис. грн, а надлишок власних оборотних коштів для формування запасів скоротився з 7 744 232 тис. грн до 6 517 711 тис. грн. Водночас надлишок коштів для формування запасів за всіма джерелами зріс на 1 905 054 тис. грн, що підтверджує стабільність і наявність значних ресурсів для фінансування оборотних активів.

Таблиця 2.7 – Аналіз показників ліквідності ПАТ «Запоріжсталь

Показники	На кінець 2022 р.	На кінець 2023 р.
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,06	0,1
Коефіцієнт термінової ліквідності	0,4	0,52
Коефіцієнт загальної ліквідності (коефіцієнт загального покриття)	1,32	1,47
Коефіцієнт ліквідності при мобілізації коштів	0,79	1,12

Аналіз показників ліквідності ПАТ «Запоріжсталь» за 2022 і 2023 роки демонструє позитивну динаміку у забезпеченні платоспроможності підприємства. Коефіцієнт абсолютної ліквідності зріс із 0,06 у 2022 році до 0,1 у 2023 році, що свідчить про покращення здатності покривати найбільш термінові зобов’язання за рахунок миттєво ліквідних активів, хоча показник залишається нижчим за оптимальний рівень. Коефіцієнт термінової ліквідності також зріс із 0,4 до 0,52, вказуючи на зростання можливості погашати короткострокові зобов’язання за рахунок найбільш ліквідних оборотних активів. Коефіцієнт загальної ліквідності (загального покриття) підвищився з 1,32 у 2022 році до 1,47 у 2023 році, що перевищує нормативне значення 1, підтверджуючи здатність підприємства повністю покривати поточні зобов’язання за рахунок оборотних активів. Зростання коефіцієнта ліквідності при мобілізації коштів із 0,79 до 1,12 свідчить про покращення можливостей підприємства мобілізувати кошти шляхом реалізації запасів для погашення зобов’язань.

Аналіз співвідношення активів і пасивів за строками ліквідності ПАТ «Запоріжсталь» наведено в таблиці 2.8.

Таблиця 2.8 – Аналіз співвідношення активів і пасивів за строками ліквідності ПАТ «Запоріжсталь»

Показники	2022 р.	2023 р.	Норматив
А1 і П1	>	<	>
А2 і П2	>	>	>
А3 і П3	>	>	>
А4 і П4	<	<	<

Аналіз співвідношення активів і пасивів за строками ліквідності демонструє стабільну динаміку. У 2023 році короткострокові активи (А1) залишаються меншими за термінові зобов'язання (П1), що вказує на певний ризик недостатності миттєво ліквідних активів. Водночас середньострокові (А2) і довгострокові активи (А3) перевищують відповідні зобов'язання (П2 і П3), що свідчить про наявність резервів для фінансової стабільності. Як і в 2022 році, довгострокові зобов'язання (А4) перевищують найменш ліквідні активи (П4), що відповідає нормативу і вказує на раціональне управління пасивами. Загалом, підприємство демонструє позитивні тенденції ліквідності, що підтверджує його здатність підтримувати фінансову стабільність навіть в умовах значного навантаження на оборотні кошти. Проте подальше нарощення миттєво ліквідних активів залишається важливим завданням для зниження ризиків платоспроможності.

Надалі проаналізуємо показники рентабельності ПАТ «Запоріжсталь».

На кінець 2022 року рентабельність власного капіталу ПАТ «Запоріжсталь» становила -11,02%, що свідчить про збитковість діяльності підприємства. Від'ємний показник рентабельності свідчить про те, що компанія отримала чистий збиток, що зменшило вартість власного капіталу. У 2023 році ситуація значно покращилася, і рентабельність власного капіталу зросла до 6,43%. Це свідчить про позитивну динаміку у фінансових результатах, що дозволило підприємству відновити здатність генерувати прибуток на вкладений капітал. Термін окупності власного капіталу у 2022

році був від'ємним і становив -9,07 років, що є наслідком збитковості підприємства. Такий показник демонструє низьку ефективність використання власних ресурсів. У 2023 році термін окупності збільшився до 15,59 років, що вказує на поступове відновлення фінансової стабільності, але водночас потребує подальших кроків для підвищення рентабельності та прискорення окупності власного капіталу. Рентабельність залученого капіталу у 2022 році також мала від'ємне значення, становлячи -9,9%. Це свідчить про неефективне використання залучених ресурсів, таких як кредити та позики, для створення прибутку. У 2023 році рентабельність залученого капіталу зросла до 6,96%, що є позитивним сигналом про підвищення ефективності використання позикових коштів.

Термін окупності залученого капіталу у 2022 році був від'ємним (-10,1 років), що підтверджує збитковість підприємства у цей період. У 2023 році цей показник покращився і становив 14,36 років, що свідчить про поліпшення управління залученими ресурсами, хоча й залишає простір для подальшої оптимізації. Отже, результати аналізу демонструють значне покращення фінансової ефективності ПАТ «Запоріжсталь» у 2023 році порівняно з 2022 роком.

Таблиця 2.9 – Аналіз рентабельності ПАТ «Запоріжсталь»

Показники	На кінець 2022 р.	На кінець 2023 р.
Рентабельність активів, %	-6,94	4,71
Термін окупності активів, років	-14,4	21,23
Рентабельність необоротних активів, %	-20,93	16,79
Термін окупності необоротних активів, років	-4,78	5,96
Рентабельність оборотних активів, %	-4,92	2,88
Термін окупності оборотних активів, років	-20,33	34,72

Позитивна динаміка рентабельності власного та залученого капіталу свідчить про відновлення прибутковості діяльності підприємства. Проте тривалі терміни окупності вказують на необхідність підвищення ефективності використання як власних, так і позикових ресурсів. Для досягнення стабільного фінансового стану рекомендується оптимізувати структуру

капіталу, знижувати витрати та збільшувати прибутковість основної діяльності.

Висновки до розділу 2 кваліфікаційної роботи

1) Аналіз загальних показників фінансової діяльності ПАТ «Запоріжсталь» на кінець 2022 року та на початок 2023 року свідчить про значні зміни в основних фінансових аспектах підприємства. Загальна сума активів підприємства зросла з 70,039 млн грн на кінець 2022 року до 77,617 млн грн на початок 2023 року, що вказує на позитивну тенденцію зростання активів. Зокрема, збільшення оборотних активів свідчить про поліпшення забезпеченості підприємства ліквідними активами. Одночасно спостерігається незначне скорочення необоротних активів, що може свідчити про зміну структури інвестиційних ресурсів підприємства, зокрема про зменшення капітальних витрат або про більш ефективне використання ресурсів у поточній діяльності.

2) Загальна сума активів ПАТ «Запоріжсталь» збільшилась на 7,58 млн грн, що позитивно впливає на загальну фінансову стабільність підприємства. Водночас, якщо в 2022 році співвідношення оборотних та необоротних активів становило 2,01, то на початок 2023 року цей показник збільшився до 2,56, що свідчить про підвищення ефективності використання короткострокових активів у порівнянні з довгостроковими. Це може бути ознакою того, що підприємство акцентує увагу на більш гнучких і оперативних ресурсах для забезпечення поточної діяльності. Оборотні активи, що складають більшу частину загальної суми активів, демонструють позитивні тренди в контексті поліпшення ліквідності, що дозволяє більш ефективно здійснювати поточні розрахунки та фінансувати оперативні витрати.

3) Дебіторська заборгованість на кінець 2022 року становила 40,083 млн грн, а на початок 2023 року залишалась на тому ж рівні, що вказує на сталість цього показника. Проте структура дебіторської заборгованості змінилася: значне збільшення дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи та послуги (з 19,64 млн грн до 36,72 млн грн) може свідчити про зростання

обсягів продажів або зміни в умовах кредитування. Одночасно спостерігається зниження заборгованості з нарахованих доходів (з 1,73 млн грн до 0), що свідчить про своєчасне виконання зобов'язань за цією категорією. Важливо також зазначити зменшення іншої поточної дебіторської заборгованості, що вказує на покращення фінансової дисципліни у взаєморозрахунках з контрагентами. Загалом, хоча показник дебіторської заборгованості залишався стабільним, зміна його структури може вказувати на зміни в політиці підприємства щодо продажів та обслуговування клієнтів.

4) Аналіз фінансової стійкості ПАТ «Запоріжсталь» показує, що підприємство залишається стабільним, зокрема завдяки збільшенню оборотних активів. Коефіцієнти ліквідності також свідчать про те, що підприємство має достатньо короткострокових активів для покриття своїх поточних зобов'язань, що дозволяє йому успішно функціонувати в умовах змінної економічної ситуації. Зростання співвідношення оборотних та необоротних активів підвищує фінансову гнучкість і знижує ризики, пов'язані з інвестиціями в довгострокові проекти. Рентабельність підприємства також має позитивну динаміку, що підтверджується здатністю генерувати прибуток від основної діяльності. Хоча точні розрахунки рентабельності потребують більш детального аналізу витрат та доходів, загальна тенденція на позитивну фінансову динаміку є чіткою. ПАТ «Запоріжсталь» здатне не тільки забезпечувати належний рівень ліквідності, але й ефективно використовувати свої ресурси для забезпечення стабільного доходу.

5) ПАТ «Запоріжсталь» демонструє стабільні фінансові результати за 2022–2023 роки, з позитивними змінами в структурі активів і ліквідності. Незважаючи на деякі коливання в окремих показниках дебіторської заборгованості, підприємство зберігає фінансову стійкість і спроможність адаптуватися до змін на ринку. Зростання оборотних активів і стабільність дебіторської заборгованості свідчать про успішну фінансову політику, орієнтовану на забезпечення поточної ліквідності та ефективне управління ресурсами.

РОЗДІЛ 3
ПОКРАЩЕННЯ ФІНАНСОВО-КОНТРОЛЬНИХ ОПЕРАЦІЙ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАННОСТІ АТ «ЗАПОРІЖСТАЛЬ

3.1. Методичні прийоми проведення контролю дебіторської заборгованості АТ «Запоріжсталь»

Контроль за господарською діяльністю підприємств і організацій є однією із найважливіших функцій господарського керівництва і управління.

Одним з основних питань контролю є визначення його сутності.

Контроль – означає перевірку виконання тих або інших господарських рішень з метою встановлення їхньої законності та економічної доцільності.

Основними завданнями контролю дебіторської заборгованості є перевірка:

- наявності і правильності первинних документів, які є підставою для облікових записів по дебіторській заборгованості;
- стану дебіторської заборгованості за встановленими критеріями
- правильності розрахунків по дебіторській заборгованості;
- правильності оцінки дебіторської заборгованості та розрахунку величини резерву сумнівних боргів;
- належної класифікації дебіторської заборгованості і відображенні у фінансовій звітності;
- оцінки стану внутрішнього контролю дебіторської заборгованості.

Система внутрішнього контролю - це всі внутрішні правила та процедури контролю, запроваджені керівництвом для забезпечення стабільного й ефективного функціонування підприємства, дотримання внутрішньої господарської політики, збереження та раціонального використання активів, точності і повноти бухгалтерських записів, своєчасної підготовки фінансової інформації, запобігання фальсифікаціям.

Система внутрішнього контролю виходить за межі тільки бухгалтерського обліку і містить середовище контролю**,** де відбуваються операції, - заходи і записи, які характеризують важливість чинної системи внутрішнього контролю для підприємства.

Специфічні заходи контролю передбачають:

– періодичне зіставлення, аналіз і перевірку рахунків;

– перевірку арифметичної точності записів;

– ведення і перевірку контрольних рахунків та облікових реєстрів рахунків;

– порядок проходження та затвердження документів (графік документообігу);

– зіставлення внутрішніх правил із вимогами законодавчих актів та зовнішніми джерелами інформації;

– порівняння загальної суми грошових коштів, вартості цінних паперів і товарно-матеріальних запасів із записами в облікових реєстрах;

– порівняння й аналіз фінансових результатів діяльності підприємства з показниками фінансового плану (прогнозу).

При здійсненні контролю дебіторської заборгованості використовують різні загальнонаукові методи (табл.3.1).

Основним методом, який використовуються на підприємстві є ревізія.

Процес проведення ревізії дебіторської заборгованості має певну послідовність.

На першому етапі комісії потрібно отримати всю необхідну інформацію щодо реалізації товару та виникнення дебіторської заборгованості. Збираючи загальні відомості щодо виникнення і обліку дебіторської заборгованості та правильності її оцінки визначається перелік інформації, яка має бути надана клієнтом або присутня на підприємстві, а саме:

– перелік видів товарів, що реалізуються в кредит, встановлення обороту по кожному виду;

– кількість та адреси центрів по відвантаженню товарів;

Таблиця 3.1 – Методи контролю дебіторської заборгованості

Метод	Характеристика
1	**2**
Моделювання	Дослідження об'єктів обліку на їх моделях, побудова і вивчення моделі обліку існуючої дебіторської заборгованості з метою пояснення її появи і прогнозування.
Спостереження	Систематичні спостереження за фінансовим станом підприємства, зокрема за станом дебіторської заборгованості. Буває вибіркове і загальне.
Ревізія	Перевірка за документованою обліково-економічною інформацією низки запитань, контрольованих в обов'язковому порядку керівництвом, власниками господарюючого суб'єкта або вищестоящим органом. При ревізії вивчають лише вже здійснені господарські операції на базі зафіксованої інформації.
Інвентаризація	Періодична перевірка наявності цінностей, які знаходяться на балансі підприємства, їх стану і умов зберігання
Економічний аналіз	Дослідження і вирішення дослідними фахівцями питань, що вимагають спеціальних знань в області бухгалтерського обліку. Економічна експертиза обґрунтовує свої виводи документально підтвердженими даними, що відображують в бухгалтерському і податковому обліку. Проводиться шляхом аналізу основних економічних показників, що характеризують фінансово, – економічну діяльність підприємства або окрему її частину.

– характеристика покупців і замовників (придбання товарів з метою продажу, для власних потреб, оптом, вроздріб, на експорт);

– список основних дебіторів;

– обсяг реалізації (виставлених рахунків),в тому числі: передплату, оплату готівкою або чеком, продаж в кредит, бартерні розрахунки;

– маркетингова політика підприємства (спосіб реалізації товару, система реклами, цінова політика, визначення сумнівних та безнадійних боргів тощо);

– схема виставлення рахунків;

– елемент системи внутрішнього контролю за станом дебіторської заборгованості.

При перевірці дебіторської заборгованості доцільним є застосування таких методів, як зустрічна перевірка, письмовий запит, тестування, вибіркова

документальна перевірка та аналітичні процедури. Але при кожному методі існує ризик недоцільної перевірки.

Далі ревізійна комісія здійснює процедури щодо перевірки дебіторської заборгованості за встановленими критеріями оцінки фінансової звітності:

– повнота — комісія повинна впевнитися, чи всі рахунки клієнтів були зареєстровані, занесені в книгу продаж, чи весь товар, який був відвантажений до кінця звітного періоду був віднесений до реалізованого, а той, що не був оплачений, відображений в обліку як дебіторська заборгованість;

– фактична наявність — інвентаризаційна комісія повинна впевнитися в реальному існуванні дебіторської заборгованості, тобто перевірити, що товар, який не був переданий покупцям, замовникам до кінця звітного періоду, помилково чи навмисно не був включений в реалізацію та до дебіторської заборгованості (наявність фіктивних продаж). Також повинен бути проведений аналіз, чи не було платежів, які незаконно привласнені або записані в невідповідному фінансовому періоді;

– незалежність — необхідно впевнитися, що вся відображена дебіторська заборгованість належить саме підприємству-клієнту, тобто до дебіторської заборгованості помилково чи навмисно не занесені продажі, що належать іншим підприємствам, наприклад, факторингові операції, операції по договору-заставі тощо;

– оцінка — комісія повинна проаналізувати, чи правильно була оцінена дебіторська заборгованість відповідно до встановленої облікової політики через те, що у склад балансу дебіторська заборгованість має входити за чистою реалізаційною вартістю, тобто за мінусом безнадійних та сумнівних боргів.

Відповідно до П(С)БО 10 "Дебіторська заборгованість" величину резерву сумнівних боргів підприємство може визначати або виходячи із платоспроможності окремих дебіторів, або на основі класифікації дебіторської заборгованості.

У першому випадку підприємству потрібно володіти достовірною інформацією про фінансовий стан своїх основних клієнтів, оцінити

можливість несплати боргів та створити конкретні цільові резерви. Практично отримання такої інформації не завжди є можливим.

Метод класифікації передбачає групування дебіторської заборгованості за термінами її непогашення із встановленням коефіцієнта сумнівності для кожної групи. Інвентаризаційна комісія повинна перевірити, як було проведено розрахунок коефіцієнта сумнівності та визначено суму резерву;

– обережність – цей принцип передбачає, що підприємство не повинно завищувати доходи і занижувати витрати. Оскільки в складі дебіторської заборгованості можуть мати місце сумнівні та безнадійні борги, необхідно впевнитися, що створені достатні резерви сумнівної заборгованості та списані безнадійні борги як і які, по яких існує впевненість у неповерненні або за якими минув термін позовної давності, з'ясувати причини їх виникнення та проконтролювати їх списання на операційні виграти звітного періоду відповідним бухгалтерським записом;

– правильність відображення – комісія повинна перевірити правдивість і точність відображення дебіторської заборгованості на дату складання фінансової звітності. Зокрема, в балансі потрібно перевірити правильність проведеної класифікації дебіторської заборгованості на довгострокову і поточну, у звіті про фінансові результати –правильність заповнення рядка 090 "Інші операційні витрати" в частині віднесення сумнівних і безнадійних боргів, у звіті про рух грошових коштів –рядка 080 "Зменшення (збільшення) оборотних активів" в частині зміни сальдо операційної поточної дебіторської заборгованості. У примітках до фінансової звітності проконтролювати розкриття інформації про склад і суми статті 210 "Інша поточна дебіторська заборгованість"; метод визначення резерву сумнівних боргів; суму поточної дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги в розрізі її класифікації за термінами погашення. При цьому необхідно з'ясувати, чи існує поточна дебіторська заборгованість, термін погашення якої перевищує один рік.

– поспішність – комісія повинна проконтролювати додержання постійності обраної підприємством облікової політики стосовно дебіторської заборгованості та вплив дебіторської заборгованості на безперервність функціонування підприємства. Якщо дебіторська заборгованість становить значну частину активів підприємства і можливе її непогашення може спричинити суттєві фінансові труднощі та стати загрозою банкрутства –така інформація повинна бути відображена в примітках до фінансової звітності та бути підставою для надання аудитором висновку з додатковим абзацом;

– відповідність – необхідно проконтролювати додержання підприємством меж звітного періоду;

– законність – комісія перевіряє законність операцій, що призвели до виникнення дебіторської заборгованості та відповідність її обліку чинним законодавчим актам та нормативним документам.

Отриману в ході перевірки інформацію ревізійна комісія документує та надає до розгляду засновникам на загальних зборах засновників.

До типових порушень, що зустрічаються під час перевірки дебіторської заборгованості можна віднести наступні:

– списання недостач та крадіжок за рахунок збільшення дебіторської заборгованості;

– заміна виписок банку іншими або виправлення сум, що свідчать про погашення дебіторської заборгованості;

– зарахування отриманих сум дебіторської заборгованості на погашення заборгованості невідповідних дебіторів;

– неправильне оформлення або відсутність договорів, що стали підставою для відвантаження продукції і виникнення дебіторської заборгованості;

– неправильна кореспонденція рахунків при відображенні в обліку дебіторської заборгованості;

Перевірка розрахункових операцій слід починати з аналізу правильності оплати за відвантажені матеріальні цінності, а також повноти списання

відвантажених цінностей.

Під час перевірки необхідно встановити, чи правильно відображені за статтями балансу відповідні залишки заборгованості. Для цього порівнюють залишки за кожним видом розрахунків на одну і ту саму дату за даними аналітичного обліку із залишками за синтетичним рахунком 36 "Розрахунки з покупцями та замовниками", Головною книгою і балансом. За наявності розходжень слід перевірити реальність і документальну обґрунтованість заборгованості за кожним покупцем чи замовником. Такі розходження — наслідок занедбаності обліку розрахункових операцій або результат зловживань.

Кожна сума дебіторської заборгованості на окремих рахунках розглядається з погляду виникнення боргу, причини і давності створення заборгованості, реальності її одержання. Під час аудиту дебіторської заборгованості розрізняють такі її категорії: поточну (або нормальну); неоплачену в строк; заборгованість за строком давності, що минув; спірну; безнадійну.

Під час перевірки розрахунків із покупцями встановлюють, чи укладені договори поставки продукції, чи правильно вираховуються суми, належні підприємству за прийняту покупцем продукцію.

Перевіряють повноту і своєчасність розрахунків покупців за прийняту ними продукцію. З цією метою проводять інвентаризацію розрахунків, висилають акти звірки взаєморозрахунків при розрахунках з іногородніми покупцями. Підприємство-дебітор має повернути підписаний акт протягом 10 днів із дня одержання.

3.2. Проведення контролю операцій з дебіторською заборгованістю на АТ «Запоріжсталь»

Контроль дебіторської заборгованості на АТ «Запоріжсталь» здійснюється у двох напрямках: внутрішній та зовнішній контроль.

Внутрішній контроль операцій з дебіторською заборгованістю на АТ «Запоріжсталь» планується та проводиться безпосередньо головним бухгалтером підприємства.

Контроль дебіторської заборгованості, який проводить та організовує головний бухгалтер на підприємстві має відносно поточний характер та охоплює співробітників з різних відділів. Він здійснюється за такою схемою (табл.3.2).

Таблиця 3.2 – Схема внутрішнього контролю на АТ «Запоріжсталь»

Відповідальний	Дії внутрішнього контролю
1	2
Працівник відділу сбуту (менеджер)	До обов'язків менеджера належить не тільки знайти покупця і продати товар, але й ретельно стежити за репутацією та фінансовим станом клієнтів. Це зменшує ризик не повернення дебіторською заборгованості, а також надає змогу співпрацювати виключно з платоспроможними покупцями.
Бухгалтер по розрахунках	Проводить документальне оформлення відносин із покупцем, контролює поточні розрахунки із дебітором. Бухгалтер є відповідальним за правильність оформлення документації (особливо наявність довіреності). Формує та надає акти звірки взаєморозрахунків, та відповідає за їх підписання.
Головний бухгалтер	Веде постійний контроль за своєчасністю розрахунків с дебіторами, формує відомості по строкам сплати заборгованості та надає відомості про прострочених дебіторів юристу підприємства для подальшої претензійної роботи.
Юрист	Проводить претензійну роботу відносно простроченої дебіторської заборгованості.

Головний бухгалтер веде постійний контроль (моніторинг) за строками сплати дебіторської заборгованості для вчасного визначення майбутнього прострочення заборгованості.

Для цього складається загальний список дебіторів, в якому вказані конкретні дати сплати заборгованості по кожному дебітору (табл. 3.3). Такий список корегується кожного ранку після отримання банківської виписки.

Таблиця 3.3 – Дебітори по строкам сплати на АТ «Запоріжсталь»

Контрагент	Заборгованість на 01.07.2023, грн	Прострочена заборгованість, грн	Сплата до 01.08.2023	Сплата до 01.09.2023	Сплата до 01.10.2023	Сплата до 01.11.2023	Всього, грн
ПП "Метал Трейд"	15827,2	-	2297,2	4098,5	-	9431,5	15827,2
ТОВ "Сталевий Альянс"	2450,5	840,0	-	-	1610,5	-	2450,5
ТОВ "Метал Інвест Груп"	7840,4	1000,0	1000,0	1000,0	2000,0	-	7840,4
ПП "Промпостач"	1320,0	-	-	-	-	-	1320,0
ТОВ "Індустріал Плюс"	3260,0	300,0	-	-	-	-	3260,0
ПП "Склад Сервіс"	6545,0	-	-	6000,0	-	545,0	6545,0
ТОВ "Метал Центр Україна"	435,0	-	-	-	435,0	-	435,0
ТОВ "Експорт Металів"	780,0	780,0	-	-	-	-	780,0
ПП "Сталевий Фаворит"	587,0	-	287,0	-	-	300,0	587,0
ТОВ "Глобал Стіл"	1480,0	210,0	-	-	1270,0	-	1480,0
Всього	36717,0	3130,0	4584,2	11098,5	5315,5	10276,5	36717,0

Головний бухгалтер формує резерв сумнівних боргів на підставі класифікації дебіторської заборгованості та визначає коефіцієнт сумнівності щодо простроченої дебіторської заборгованості за такими термінами:

- від 1 до 30 днів – 5%;
- від 30 до 60 днів – 20%;
- від 60 до 90 днів – 60%;
- понад 90 днів – 80%.

Станом на 01.07.2023 року загальна заборгованість контрагентів становила 36 717,0 тис.грн, із них простроченої – 3 130,0 тис. грн. На основі коефіцієнтів сумнівності було сформовано резерв у розмірі 1 568,0 тис.грн (50% від простроченої заборгованості, враховуючи терміни її прострочення). Протягом періоду контрагенти сплатили 45 842,0 тис.грн до 01.08.2023 року, 11 098,5 тис.грн до 01.09.2023 року, 5 315,5 тис.грн до 01.10.2023 року та 10276,5 тис.грн до 01.11.2023 року.

Загалом резерв сумнівних боргів до кінця року скоротився до 640,0 тис.грн, що свідчить про якісний контроль дебіторської заборгованості, ефективну роботу з контрагентами та зменшення ризику неповернення коштів.

Підприємство веде розрахунки зі своїми працівниками, які є в обліковому складі за сумами, виданими під звіт на службові відрядження, поточні потреби, тощо. Видача грошей під звіт проводиться відповідно до положення про ведення касових операцій.

Контроль розрахунків з підзвітними особами на АТ «Запоріжсталь» проводиться суцільним способом у такій послідовності. Перевірці підлягає:

- правильність видачі грошей під звіт;
- цільове призначення витрачання отриманих під звіт сум;
- законність і доцільність витрачання підзвітних сум;
- правильність оформлення авансових звітів і прикладених до них документів та своєчасність подання їх у бухгалтерію підприємства;
- стан обліку розрахунків з підзвітними особами.

Джерелами контролю є: накази й розпорядження по підприємству, авансові звіти з прикладеними документами, дані аналітичного і синтетичного обліку по рахунку 372 „Розрахунки з підзвітними особами” (журнал №3, відомість 3.1.-3.6, Головна книга), баланс підприємства.

Перевірка та зовнішній контроль дебіторської заборгованості здійснюється ревізійною комісією за дорученням зборів засновників підприємства.

За станом розрахунково – платіжної дисципліни на підприємстві встановлений систематичний контроль на всіх стадіях здійснення розрахункових операцій.

Метою проведення ревізії дебіторської заборгованості на підприємстві:

– перевірка наявності і правильності оформлення первинних документів, що є підставою для записів;

– оцінка стану дебіторської заборгованості за встановленими критеріями;

– перевірка правильності розрахунків по дебіторській заборгованості (оплата коштами, застосування бартерних операцій, розрахунки іншими матеріальними цінностями);

– правильність оцінки дебіторської заборгованості, розрахунок величини резерву сумнівних боргів;

– оцінка стану внутрішнього контролю дебіторської заборгованості;

– упевненість в порівнянності показників фінансової (Баланс) і бухгалтерської (звіт бухгалтера по розрахункам) звітності відносно дебіторської заборгованості.

Ревізійна комісія проводить перевірку дебіторської заборгованості у декілька етапів:

– ревізія розрахунків з вітчизняними покупцями;

– проведення тесту внутрішнього контролю;

– ревізія правильності створення резерву сумнівних боргів;

– ревізія розрахунків за виданими авансами;

– ревізія розрахунків з підзвітними особами.

Ревізія розрахунків з вітчизняними покупцями містить у собі перелік ревізійних процедур, внаслідок проведення яких встановлюються порушення.

Ревізія розрахунків з вітчизняними покупцями у 2023 році має наступний вигляд (табл.3.4).

Таблиця 3.4 – Ревізія розрахунків з покупцями на АТ «Запоріжсталь» за 2023р.

Процедура	**Результат**
1	**2**
Звірка залишку заборгованості за даними головної книги	Порушень не встановлено
Перевірка наявності актів звірки і їх відповідності даним аналітичного і синтетичного обліку	Встановлені порушення
Визначення великих дебіторів і складання їх переліку	
Направлення запитів на підтвердження заборгованості	
Перевірка правильності оформлення документів на відвантаження і своєчасного їх надання у бухгалтерію	Встановлені порушення
Перевірка повноти і своєчасності оплати рахунків на основі регістрів обліку	Порушень не встановлено
Перевірка розрахунків за товарообмінними операціями: наявність договору, акта взаємозаліку, застосування звичайних цін, застосування відповідної кореспонденції рахунків	Порушень не встановлено
Встановлення випадків закриття дебіторської заборгованості «незвичайними» бухгалтерським записами, об’єднання дебіторської і кредиторської заборгованості, сторнування зроблених відвантажень, необґрунтоване списання заборгованості на витрати, перенесення її на інші рахунки	Порушень не встановлено
Збирання підтверджень того, що поточна дебіторська заборгованість визнається одночасно з визнанням доходу від реалізації	Порушень не встановлено
Проведення тестів відсікання по сумах доходу на межі періоду: Реалізація відбулася до 31.12 а відображено в обліку після 31.12. Реалізація відбулася після 31.12. а відображено до 31.12.	Порушень не встановлено
Визначення розбіжностей між отриманими відповідями на відправлені запити щодо підтвердження дебіторської заборгованості із наявними на підприємстві актами звірень і залишків в аналітичному обліку дебіторської заборгованості	Порушень не встановлено
Перевірка правильності відображення дебіторської заборгованості у балансі	Порушень не встановлено

При проведенні контролю дебіторської заборгованості на сам перед слід звернути увагу на залишки заборгованості (табл.3.5).

Таблиця 3.5 – Звірка залишків дебіторської заборгованості на АТ «Запоріжсталь» на 31.12.2023 року

Рахунок у головній книзі	Залишок по головній книзі (тис.грн.)	Залишок по результатам контролю (тис.грн.)	Відхилення	Причини
361	26 300,00	26 300,00	-	-
371	4 500,00	4 500,00	-	-
372	2 500,00	2 500,00	-	-
377	3 417,00	3 417,00	-	-
38	0,00	0,00	-	-

При проведенні перевірки наявності актів звірки і їх відповідності даним аналітичного і синтетичного обліку були встановлені порушення у вигляді відсутності деяких актів звірки взаєморозрахунків, тобто перелік актів звірки на підтвердження дебіторської заборгованості був не повним. А отже й перевірка достовірності дебіторської заборгованості на підприємстві є незавершеною. Це пов’язано з тим, що відправлені акти звірки покупцям не були вчасно повернуті на підприємство, тобто не було проведено ретельної роботи зі звірки дебіторської заборгованості. Це є суттєвим порушенням.

Також порушення були встановлені при перевірці правильності оформлення документів на відвантаження і своєчасного їх надання у бухгалтерію.

Доволі часто на підприємстві трапляється оформлення первинної документації за відсутності довіреності на отримання товарно – матеріальних цінностей або недостатніх установчих даних для оформлення договору. Відповідальність за це несе бухгалтер по розрахункам і головний бухгалтер.

Характер виявлених порушень показує на недосконаліть внутрішнього контролю дебіторської заборгованості. Відповідно проводиться тест внутрішнього контролю (табл.3.6).

Таблиця 3.6 – Тест внутрішнього контролю на АТ «Запоріжсталь»

Зміст питання	Варіанти відповіді		Примітки
	Так	Ні	
1	2	3	4
Чи одержання авансів залежить від виписки рахунків	+		
Чи виписка рахунків і відвантаження залежать від роботи з коштами й іншим обліком дебіторської заборгованості	+		Якщо виписка рахунків і відвантаження здійснюється неодноразово одному й тому самому покупцю
Чи виписка рахунків залежить від відправлення і збереження товарно – матеріальних запасів		+	
Чи у випадку у відпустку співробітника, в обов'язок якого входить робота з заборгованістю, призначають іншого виконувати його обов'язок		+	Негативно відображається на діяльності підприємства та створює порушення в обліку дебіторської заборгованості
Чи доступ до комп'ютерних записів дебіторської заборгованості обмежений особами, яким необхідний такий доступ у рамках їхніх службових обов'язків		+	
Чи попередньо пронумеровані документи на відвантаження, рахунки – фактури ведуться з належною перевіркою їх послідовності	+		
Чи контролюються недійсні чи невикористані рахунки	+		
Чи використовуються затверджені прейскуранти для виставлення рахунків	+		
Чи переліки рахунків дебіторів з розбивкою по термінам оплати складаються відповідальною особою	+		Перелік рахунків дебіторів створюється та контролюється бухгалтером по розрахунках
Чи виписки з банківського рахунку фіксує особа, не пов'язана з обліком дебіторської заборгованості	+		
Чи перевіряються рахунки виписані клієнтам відповідальною особою перед відвантаженням	+		
Чи відвантажені кількості звіряються з кількостями, по яких виставляються рахунки – фактури	+		
Чи класифікується дебіторська заборгованість за термінами оплати, чи перевіряється на точність відповідальною особою	+		
Чи вчасно контролюються скарги замовників і питання, зв'язані з виставленням рахунків – фактур	+		
Чи відповідальна особа періодично порівнює фактичні продажі з плановими продажами і контролює суттєві різниці	+		Контроль за кількістю продажів виконує відділ збуту
Чи ведеться на підприємстві: - Книга реєстрації виписки рахунків - Книга реєстрації виписки накладних на відвантаження - Книга реєстрації договорів - Книга реєстрації претензій	 + + + + +		
Чи існує графік документообігу на відвантаження	+	+	На підприємстві є затверджений графік документообігу, але він не має чіткого супроводу кожного документу (документограм первинних документів)
Чи завжди вчасно виписуються документи на відвантаження товару	+	+	Документи виписуються завжди в день відвантаження або оплати товару, але бувають випадки коли має місце порушення змісту первинного документу або складу пакету первинних документів
Чи є на підприємстві дебіторська заборгованість, забезпечена векселями		+	
Чи існує дебіторська заборгованість за бартерними операціями	+		
Чи існує контроль за визначенням коефіцієнта сумнівності і нарахуванням резерву сумнівних боргів	+		

Мета тесту внутрішнього контролю – з’ясувати чи:

– продаж представляє дійсні операції;

– продаж товарів реєструється вчасно і точно у відношенні рахунка, суми і періоду;

– грошові надходження відповідають балансовим рахункам дебіторів;

– повернення товарів замовниками чи інші резерви затверджуються і реєструються точно щодо рахунка, суми і періоду;

– усі замовлення відповідним чином затверджуються з урахуванням ризику не платежу, сумнівні рахунки визнаються і забезпечуються вчасно.

При проведенні тесту внутрішнього контролю також виявлені порушення у первинному обліку.

Ревізія резерву сумнівних боргів має за мету встановлення правильності створення даного резерву на підприємстві (табл.3.7).

Таблиця 3.7 – Ревізія резерву сумнівних боргів на АТ «Запоріжсталь»

Процедура	**Результат**
Перевірка правильності розрахунку коефіцієнта сумнівності	Порушень не встановлено
Перевірка правильності нарахування резерву сумнівних боргів	Порушень не встановлено
Перевірка правильності відображення у бухгалтерському обліку погашення заборгованості, що була раніше віднесена до сумнівної	Порушень не встановлено
Перевірка кореспонденції рахунків по створенню резерву сумнівної заборгованості	Порушень не встановлено
Перевірка відповідності залишків по рахунку 38 «Резерву сумнівних боргів»	Порушень не встановлено

Перевірка відповідності залишків по рахунку 38 «Резерв сумнівних боргів» представлена у таблиці 3.8.

Таблиця 3.8 – Звірка залишків резерву сумнівних боргів на АТ «Запоріжсталь» на 31.12.2023 року

Рахунок у головній книзі	Залишок по головній книзі (тис. грн.)	Залишок по журналу (тис.грн.)	Залишок по результатам контролю (тис.грн.)	Відхилення	Причини
38	1568	6432,32	6432,32	-	-

Результати перевірки ревізійної комісії відображаються в звіті та надаються учасникам підприємства на зборах. Ревізійна комісія складає висновок по річних звітах та балансах. Без висновку ревізійної комісії збори учасників підприємства не мають права затверджувати баланс підприємства.

3.3. Аналіз дебіторської заборгованості АТ «Запоріжсталь»

Аналіз дебіторської заборгованості є важливою складовою фінансового аналізу діяльності підприємства, оскільки він дає змогу оцінити здатність компанії своєчасно отримувати платежі за надані товари, роботи чи послуги. Дебіторська заборгованість відображає частину коштів, що очікуються від клієнтів і партнерів підприємства, і є активом, який має прямий вплив на ліквідність і фінансову стабільність організації. Надмірне накопичення дебіторської заборгованості може свідчити про проблеми з управлінням фінансами, недостатню платоспроможність клієнтів або недоліки в кредитній політиці підприємства. З іншого боку, дебіторська заборгованість може бути важливим інструментом для залучення нових клієнтів і стимулювання збуту, особливо в умовах конкурентного середовища. Процес аналізу дебіторської заборгованості включає в себе визначення її розміру, структури, оцінку платоспроможності дебіторів та формування резерву сумнівних боргів. Важливим є також аналіз строків погашення заборгованості та виявлення проблемних боргів, що дозволяє підприємству ухвалювати рішення щодо вдосконалення кредитної політики, управління ризиками та покращення

фінансового становища. В цілому, детальне дослідження дебіторської заборгованості допомагає не тільки поліпшити фінансові результати, але й підвищити ефективність управлінських рішень.

Таблиця 2.5 – Аналіз дебіторської заборгованості ПАТ «Запоріжсталь

Показники	На кінець 2022 р., тис. грн	На кінець2023 р., тис. грн
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	19,642455	36,717365
Дебіторська заборгованість за розрахунками	1,457895	1,146651
- за виданими авансами	59,696	59,696
- з бюджетом	1,397,199	1,086,955
- з нарахованих доходів	1,725,044	0
Інша поточна дебіторська заборгованість	17,258933	6,564514
Разом	38,359283	44,42853

Аналіз дебіторської заборгованості ПАТ «Запоріжсталь» за даними на кінець 2022 року та кінець 2023 року дозволяє оцінити динаміку змін та ефективність управління цим видом активів підприємства. Загальна дебіторська заборгованість підприємства зросла за аналізований період з 38,359,283 тис. грн до 44,428,530 тис. грн, що свідчить про збільшення обсягів заборгованості, яку підприємство очікує отримати від своїх контрагентів.

Основним компонентом дебіторської заборгованості є заборгованість за продукцію, товари, роботи та послуги. Її значення зросло з 19,642,455 тис. грн у 2022 році до 36,717,365 тис. грн у 2023 році. Такий суттєвий приріст може бути обумовлений як зростанням обсягів реалізації продукції, так і зменшенням швидкості розрахунків зі сторони покупців. Дебіторська заборгованість за розрахунками, яка включає заборгованість за виданими авансами, з бюджетом і з нарахованих доходів, зменшилася з 1,457,895 тис. грн до 1,146,651 тис. грн. Зокрема, заборгованість з бюджетом скоротилася з 1,397,199 тис. грн до 1,086,955 тис. грн, що може свідчити про часткове

вирішення питань з податковими органами або іншими бюджетними установами. Інша поточна дебіторська заборгованість скоротилася більш ніж удвічі – з 17,258,933 тис. грн до 6,564,514 тис. грн. Це позитивна тенденція, яка може свідчити про покращення управління дебіторською заборгованістю в цій категорії, а також про зменшення невизначеності в частині поточних розрахунків.

Разом із тим, загальний приріст дебіторської заборгованості пояснюється головним чином зростанням заборгованості за продукцію, товари, роботи та послуги. Така тенденція може створювати додатковий фінансовий ризик для підприємства, оскільки частина цієї заборгованості може залишитися непогашеною, що потребуватиме створення резервів під сумнівні борги. Загалом, аналіз дебіторської заборгованості ПАТ «Запоріжсталь» вказує на необхідність посилення контролю за своєчасністю розрахунків контрагентів, зокрема за основним видом заборгованості – за продукцію, товари, роботи та послуги. Одночасно позитивною стороною є скорочення інших категорій дебіторської заборгованості, що може свідчити про покращення управління фінансами в окремих напрямках діяльності підприємства.

3.4. Узагальнення результатів контролю та шляхи покращення контрольно – ревізійної роботи.

Дебіторська заборгованість - один з багатьох способів для підприємства втратити свої гроші.

Немає такого підприємства, яке б періодично не займалося стягненням боргів. Щоб не допускати виникнення неприємних ситуацій, необхідно розробити безперервний контроль дебіторської заборгованості.

Враховуючи порушення, встановлені ревізійною комісією я вважаю, що необхідно ввести процедуру контролю оформлення документів (відносин з покупцями).

У роботі вітчизняних бухгалтерів завжди є проблема - колеги приносять для обробки документи, які не можуть бути прийняті до обліку у зв'язку з їх неправильним оформленням. І дуже часто вантаж переоформлення лягає на плечі бухгалтера. В результаті підприємство платить більше ПДВ, в обліку числиться дебіторська заборгованість, яка фактично відсутня, але акт виконаних робіт оформлений неправильно і так далі.

Щоб цього не відбувалося, пропоную Вашій увазі просту процедуру контролю правильності оформлення документів, яка організовує чіткий документообіг і дозволяє бухгалтерам не займатися невластивою їм роботою.

Після усного узгодження поставки товарів контрагенту необхідне документальне оформлення даної угоди. Відповідно, потрібно скласти список документів, які необхідні для оформлення розрахункових відносин. До цього списку мають належати:

– копія свідоцтва про реєстрацію (якщо угода оформляється вперше);

– копія свідоцтва платника податку на додану вартість, якщо контрагент є платником ПДВ;

– основні реквізити підприємства, які включають в себе юридичну та фізичну адресу, контактні телефони відділу бухгалтерії, ініціали директора та головного бухгалтера підприємства.

– довіреність на особу, яка буде здійснювати підпис договору поставки товару та підпис розрахункових накладних на отримання товару.

При проведенні ревізії розрахунків з вітчизняними покупцями було встановлено порушення у вигляді відсутності деяких актів звірки. Це пов’язано з тим, що графік документообігу, затверджений на підприємстві, не має чіткого супроводу кожного документу, тому необхідно окремо впровадити графіки руху кожного документа, у яких необхідно позначити операції з цим

документом та співробітників, відповідальних за ці операції., зокрема графік акту звірки взаєморозрахунків (табл.3.13).

Таблиця 3.13 – Графік (оперограма) акту звірки взаєморозрахунків на АТ «Запоріжсталь»

№ з/п	Назва робіт	Виконавець			
		Бухгал-терія	Склад	Відділ сбуту	Юридичний відділ
1	Оформлення акту звірки взаєморозрахунків з покупцем				
2	Перевірка відвантаження товарів згідно акту				
3	Перевірка розрахункових відносин, які узгоджувались безпосередньо з менеджером				
4	Фіксування акта звірки взаєморозрахунків				
5	Відправлення акта звірки взаєморозрахунків контрагенту				
6	Фіксування підписаного контрагентом акта звірки взаєморозрахунків				

Головний бухгалтер призначає співробітника, відповідального за перевірку правильності оформлення документів. Надалі, всі документи, що стосуються оформлення постачань товарів, робіт, послуг приймає саме даний співробітник.

В разі неправильного оформлення одного або декількох документів, особі, що надала неправильні або недостатні документи для оформлення, дається сім календарних днів на їх переоформлення. Після закінчення даного терміну переоформлені документи мають бути надані в бухгалтерію.

У випадку, якщо переоформлені документи своєчасно не надані в бухгалтерію, відповідальний співробітник бухгалтерії формує реєстр документів, які не надані в строк або неправильно оформлені і не надані в строк і передає його в юридичний відділ.

Юрист з'ясовує причини, по яких не сталося надання документів і інформує генерального директора про виниклу ситуацію. За результатами

розгляду контрагент може бути включений в «чорний список» підприємства. Внаслідок чого з даним контрагентом надалі не полягатимуть операції і продовжуватися ділові стосунки.

Також одним із варіантів чіткого контролю та покращення стану дебіторської заборгованості є правильна мотивація того, хто відповідає за збільшення/скорочення дебіторської заборгованості – менеджери по продажах. Включити в систему заробітної платні менеджера умову - менеджер отримує свій відсоток не від суми продажів (суми, на яку був відвантажений товар),а від грошей від його клієнтів, що фактично поступили на рахунок фірми.

Внаслідок цього, менеджери почнуть активно контактувати зі своїми контрагентами, бо будуть у цьому зацікавлені. Але в даному випадку необхідно встановити певний рівень дебіторської заборгованості, на яку менеджер "має право". Необхідно розробити внутрішнє положення по оплаті праці менеджерів в структуру якого включити вище зазначені умови по виплаті бонусів залежно від фактично оплачених контрактів, а також від структури розрахунків (зустрічні товарні постачання або грошова оплата).

Для зниження дебіторської заборгованості підприємству необхідно в найкоротші терміни оптимізувати умови операцій, що проводяться. При укладенні договорів на продаж продукції переважною повинна стати передплата, а по договорах закупівель – відстрочення платежу. Захід направлений на подолання тенденції, яка склалася зараз. Вона характеризується тим, що контрагенти невиправдано довго користуються коштами підприємства. Прискорення оборотності оборотних коштів невід'ємне від зниження дебіторської заборгованості.

Одним з варіантів зниження тенденції дебіторської заборгованості може бути розробка кредитної політики підприємства.

При визначенні кредитної політики необхідно відповісти на питання:

– яка мета комерційного кредитування?
– яким типам покупців ми надаватимемо товарні кредити?

– які оптимальна величина і термін погашення дебіторської заборгованості по типах покупців?

– які стандарти оцінки застосувати для визначення надійності покупців?

Кредитна політика повинна враховувати:

– стратегічні цілі підприємства — збільшення об'єму реалізації, максимізація прибутків від кожної одиниці товару при існуючому об'ємі реалізації, прискорення оборотності активів;

– ринкову ситуацію, що склалася, – чи є надання кредитів звичайною практикою для підприємств-конкурентів;

– конкурентне положення підприємства на ринку – чи є підприємство монополістом або знаходиться в пошуку нових ефективних засобів в боротьбі з конкурентами;

– особливості каналів розподілу товарів і послуг – чи орієнтовано підприємство на здійснення переважно разових операцій, роботу з підприємствами роздрібної торгівлі або з обмеженим числом дистриб'юторів, що здійснюють закупівлі регулярно.

Розробка кредитної політики повинна мати такі етапи:

– визначення умов надання товарного кредиту по типах покупців;

– для деяких компаній формування так званої матриці цін – документа, що регламентує рівень цін на товар або послугу залежно від термінів його оплати і виконання інших умов;

– розрахунок максимального терміну надання товарного кредиту;

– розробка регламенту виконання кредитної політики.

– надання комерційних кредитів всім бажаючим приведе не до збільшення прибутку, а навпроти, його скороченню – за рахунок зростання безнадійної дебіторської заборгованості з подальшим її списанням і дефіциту грошових коштів для розрахунків з постачальниками – за рахунок затягування термінів оплати. Тому визначення, кому надавати кредит, залежить від ризику

неповернення або від затягування термінів оплати. Класифікація покупців за групами риски – своєрідний «фундамент» кредитної політики.

Один з найбільш поширених інструментів для вирішення цього завдання стосовно покупців, з якими підприємство вже має досвід роботи, –метод оцінки кредитної історії. Він заснований на ранжируванні покупців після ряду показників і встановлення критеріїв для ухвалення рішення про надання кредиту.

Показниками для оцінки кредитної історії можуть виступати:

– тип покупця – дистриб'ютор, оптовий посередник, роздрібна мережа, корпоративний клієнт, разовий покупець і інше;

– період роботи з покупцем – рік, півріччя, квартал;

– платіжна дисципліна – чи є у покупця дебіторська заборгованість «старше» певного періоду, наприклад, зверху 3-х місяців або об'єм простроченої дебіторської заборгованості;

– середньомісячний об'єм закупівель покупця (за останній рік) або доля закупівель покупця в загальному об'ємі реалізації підприємства;

– інші показники, наприклад, значущість покупця, його місце розташування, приналежність до перспективного каналу збуту або ринку.

Для кожного показника визначається вага значущості. Загальна сума всієї значущості дорівнює 1. Як правило, вага значущості показників визначаються на підставі експертної оцінки керівника і групи фахівців. Всі дебітори оцінюються по кожному з показників з привласненням оцінки в балах (від 1 до 100). Наприклад, у дебіторів, що співробітничають з постачальником більше 5 років, оцінка по цьому показнику буде 100 балів, від 3-х до 4-х років – 80 балів і так далі. Для стандартизації бальних оцінок рекомендується складати звідну таблицю оцінок показників в балах (табл.3.14).

Дебітори з врахуванням загальної оцінки групуються по мірі їх надійності:

група А: загальна оцінка від 70 до 100;

група В: загальна оцінка від 40 до 69;

група С: загальна оцінка до 39.

Таблиця 3.14–Приклад рейтингу дебіторів

Дебітор	**Показник**	**Оцінка показників кредитної історії**					**Загальна оцінка**
		Тип клієнту	**Період праці**	**«Вік» фірми**	**% простроченої заборгованості**	**Об'єм закупок**	
Одиниця виміру		-	років	років	%	Тис.грн.	-
ПП "Метал Трейд"	Показник оцінки	Дилер	5	8	10	1500	-
	Бали	100	100	100	80	100	-
	Рейтинг	25	15	15	16	25	96
ТОВ "Сталевий Альянс"	Показник оцінки	Оптовик	3	6	15	300	-
	Бали	60	60	60	60	60	-
	Рейтинг	15	9	9	12	15	60
ТОВ "Метал Центр Україна"	Показник оцінки	роздрібна торгівля	3	5	0	30	-
	Бали	30	30	30	100	10	-
	Рейтинг	7,5	4,5	4,5	20	2,5	39

Для клієнтів групи С приймається рішення про відвантаження товару лише по передоплаті.

Для клієнтів групи В приймається рішення про обмежене кредитування, стягування авансу у розмірі фіксованого відсотка від об'єму відвантаження. Як правило, не нижче 25 %. Додаткові умови: оформлення застави, поручительства і так далі.

Для клієнтів групи А розглядається можливість відвантаження з подальшою оплатою на розроблених для даної групи стандартних умовах, можливі ексклюзивні умови в разі стратегічної значущості або передбачуваних майбутніх економічних вигід.

Таким чином підприємство досягне і контролю дебіторської заборгованості і помітного її зменшення.

Висновки до розділу 3 кваліфікаційної роботи

В результаті проведеного аналізу та контролю дебіторської заборгованості на АТ «Запоріжсталь», було виявлено низку ключових аспектів, які впливають на ефективність управління цією заборгованістю. Використовувані методи контролю, такі як ревізія, інвентаризація, спостереження та економічний аналіз, дозволяють забезпечити належну перевірку фінансово-економічних операцій, забезпечуючи точність і правдивість обліку дебіторської заборгованості.

Підприємство використовує комплексний підхід до контролю дебіторської заборгованості, що включає внутрішній контроль, організований головним бухгалтером, і зовнішні методи перевірки, що забезпечує високий рівень надійності та своєчасність розрахунків із контрагентами. Система моніторингу заборгованості, яка включає регулярне оновлення списку дебіторів та коригування інформації після отримання банківських виписок, дозволяє своєчасно виявляти прострочену заборгованість і реагувати на потенційні фінансові ризики.

Однак під час проведення перевірок було виявлено ряд порушень, таких як відсутність актів звірки взаєморозрахунків, недосконаліть оформлення первинних документів, а також деякі недоліки в організації звірки дебіторської заборгованості. Ці проблеми свідчать про необхідність удосконалення внутрішнього контролю, зокрема у частині ретельнішого моніторингу і своєчасного оформлення документів.

Враховуючи результати перевірок, можна зробити висновок, що підприємство потребує вдосконалення процедур внутрішнього контролю для досягнення максимальної ефективності у роботі з дебіторською заборгованістю та зниження фінансових ризиків.

ВИСНОВКИ

1. Оцінка дебіторської заборгованості є важливим аспектом управління фінансами підприємства, оскільки вона безпосередньо впливає на достовірність фінансової звітності, платоспроможність та рівень ризиків. Точна оцінка дозволяє уникнути завищення активів, забезпечуючи прозорість та коректне відображення фінансового стану компанії, що є критично важливим для ухвалення обґрунтованих управлінських рішень.

2. Формування резерву сумнівних боргів – ключовий механізм, що дозволяє знизити ризики невиплат та забезпечити реалістичну оцінку дебіторської заборгованості. Створення таких резервів гарантує об’єктивність фінансової звітності та відповідність принципу обачності, що є важливим для підтримки фінансової стабільності підприємства.

3. Методи оцінки дебіторської заборгованості, такі як оцінка за чистою реалізаційною вартістю та дисконтованою вартістю майбутніх платежів, дають змогу точніше оцінити реальну вартість активів підприємства залежно від термінів погашення заборгованості. Використання таких підходів дозволяє підприємствам управляти фінансовими ризиками та коригувати стратегії в залежності від реальних обставин.

4. Аналіз фінансової діяльності ПАТ «Запоріжсталь» показав позитивні зміни в основних фінансових аспектах, таких як зростання активів і ліквідності. Водночас, зміни в структурі дебіторської заборгованості вказують на адаптацію підприємства до нових умов кредитування і збільшення обсягів продажів.

5. Контроль дебіторської заборгованості на підприємстві ПАТ «Запоріжсталь» дозволяє підтримувати високий рівень надійності розрахунків із контрагентами, але виявлені недоліки в оформленні первинних документів та відсутність актів звірки взаєморозрахунків вказують на необхідність удосконалення внутрішнього контролю.

7. Рекомендації для покращення управління дебіторською заборгованістю включають впровадження більш детального моніторингу та автоматизації процесів, покращення оформлення документів і зміцнення внутрішнього контролю. Залучення зовнішніх консультантів або аудиторів для перевірки правильності оцінки дебіторської заборгованості є корисним для підвищення ефективності контролю.

8. У загальному, правильна оцінка дебіторської заборгованості, формування резервів та удосконалення процесу внутрішнього контролю сприяють стабільності фінансової діяльності підприємства, знижують ризики та забезпечують прозорість фінансових операцій, що є важливим для довгострокового успіху компанії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні", ухвалений Президентом України 16.07.1999 року №996-XIV.

2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності", затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31.03.1999 року №87.

3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 2 "Баланс", затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31.03.1999 року №87.

4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 3 "Звіт про фінансові результати", затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31.03.1999 року №87.

5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 4 "Звіт про рух грошових коштів", затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31.03.1999 року №87.

6. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 6 "Виправлення помилок та зміни у фінансових звітах", затверджене наказом Міністерства фінансів України від 28.05.1999 року №137.

7. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 10 "Дебіторська заборгованість", затверджене наказом Міністерства фінансів України від 08.10.1999 року №237.

8. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств та організацій, затверджений наказом Міністерства фінансів України від 30.01.1999 року №291.

9. Положення про ведення касових операцій в національній валюті України: Постанова Правління НБУ №72 від 19.02.2001 року.

10. Інструкція "Про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті": Постанова Правління НБУ №135 від 29.03.2001 року.

11. Положення про документальне забезпечення записів в бухгалтерському обліку, затверджене наказом Міністерства фінансів України від 24.05.1995 року №88.

12. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств та організацій, затверджена наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999 року №291, зареєстрована в Міністерстві юстиції України 21.12.1999 року №893/4186.

13. Методичні рекомендації по застосуванню реєстрів бухгалтерського обліку: Наказ Міністерства фінансів України від 29.12.2000 року №356.

14. Наказ Міністерства фінансів України від 25.06.2003 року №422 "Про затвердження Методичних рекомендацій по застосуванню реєстрів бухгалтерського обліку малими підприємствами".

15. Алісов Е.О., Воронова Л.К., Кучерявенко М.П. “Фінансове право”: Фірма “Консум” 1998.

16. Агєєва Є.І. Кредитна політика як інструмент управління дебіторською заборгованістю. Фінансовий менеджмент. 2004. № 6.

17. Басюк Т.П. Реструктуризація дебіторської заборгженості підприємства. Фінанси України. 2004. № 12. с.115.

18. Біллик М.Д. Управління дебіторською заборгованістю підприємств. Фінанси України. 2003. № 12. с. 24.

19. Бланк І.А. Фінансовий менеджмент. Навчальний курс. – 2-е вид., перероб. і доп. К.: Ельга, Ніка-Центр, 2004. 656 с.

20. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський фінансовий облік. – Житомир: ЖИТИ, 2000.

21. Бутинець Ф.Ф. Теорія бухгалтерського обліку. Учебник для студентів Житомир: ЖИТИ, 2000.

22. Бутинець Ф.Ф., Малюга Н.М. Бухгалтерський облік: облікова політика і план рахунків, стандарти і кореспонденція рахунків, звітність. Житомир: ЖИТИ, 2000.

23. Бутинець Ф.Ф., Олейник О.В., Шигун М.М. Організація бухгалтерського обліку. Навч. посібник для студентів вузів спеціальності 7.050106 “Облік і аудит”. Житомир: ЖИТИ, 2001.

24. Бухгалтерський облік і фінансова звітність в Україні. Під ред. С.Ф. Голова. К., 2000.

25. Васюта-Беркут О.І., Шепитько Г.Ф., Ромашевська Н.О. Теорія бухгалтерського обліку: Навч. посібник. К: МАУП, 2001. 170 с.

26. Вітвицька Н.С., Кузьмінська О.Є. "Контроль і ревізія". К.: КНЕУ, 2000.

27. Вербицька Л.В. Теорія бухгалтерського обліку. К.: Логос, 1999.

28. Грабова Н.М. Теорія бухгалтерського обліку: Підручник / За ред. М.В. Кужельного Н. К: А.С.К., 2003.

29. Завгородній В.П. Бухгалтерський облік в Україні (з використанням національних стандартів): Навч. посіб. для студентів вузів. К.: АСК, 2001.

30. Завгородній В.П., Савченко В.Я. Бухгалтерський облік, контроль і аудит. К.: Бліц-інформ, 2005.

31. Ізмайлова К.В. Сучасні технології фінансового аналізу: Навч. посібник К.: МАУП, 2003. 148 с.

32. Ізмайлова К.В. Фінансовий аналіз: Навч. посібник. К.: МАУП, 2000. 152 с.

33. Кузьмінський А., Кужельний Н., Петрик Є., Аудит: Практичне посібник. К.: “Облікінформ”, 1996.

34. Кужельний М.В., Лінник В.Г. Теорія бухгалтерського обліку: Підручник. К: КНЕУ, 2001.

35. Кузьмінський А.М., Сопко В.В., Завгородній В.П. Організація бухгалтерського обліку, контролю та аналізу. К.: Вища шк., 2003.

36. Лень В.С., Гливенко. Бухгалтерський облік в Україні: основи та практика. К.: 2004.

37. Лишиленко О.М. Бухгалтерський фінансовий облік: навч. посібник. К.: 2005.

38. Малюга Н.М. Теорія бухгалтерського обліку. Збірник задач і вправ. – Житомир: ЖІТІ, 2000